

SVENSK GLOBETROTTER - PERSISK MYSTIKER

Jag fattar vördnadens penna, doppar den i beundrans rosenröda bläck och bereder mig att teckna en bild av de heliga shaikhernas tolkare, vishetens älskare, friherre Eric Axelsson Hermelin. Denne Irans ädle vän — må huldhetens bord en gång dukas åt honom i Allahs trädgård! — har, insvept i tålmodets mantel, nedskrivit till de otrognes omvändelse och förbättring vad Firdausi, Rumi, Sadi, Hafiz och Omar Khayam utsagt för många århundraden sedan. Och de tre gånger tio böcker vari han trätt Persiens vishetspärlor på sitt hemlandsspråks tråd äro att likna vid en glimmande guldskatt, en vältalighetens rosenbuske som slagit ut i skrätt, ett dyrbart skrin doftande av mysk och umbra...

Ungfär så där skulle jag nog ha börjat denna skildring av orientalisterna baron Eric A. Hermelins kulturgärning, om min vagga stått i Isfahan eller i Shiraz, vinets och rosornas stad. Men nu är jag stögste, gudskelov — precis som baron Hermelin — och i likhet med honom även naturaliserad lundensare. Den hyllningskrans som jag överröcker till den originelle filologens och globetrotterns åttioårsdag är därför flätad av mindre konstrika metaforer och ordvändningar än i Irans sköna språk, som lär njuda till rimsnideri och som räknar flera poeter i alla Europas länder sammantagna.

Hur kom det sig, undrar man, att en svensk adelsman med ett levnadsglätt och epikureiskt kynne kom att ägna ett halvsekel av sitt liv åt att tolka persiska medeltidshelgons skrifter? Vägen till livsgärningen tycks ha varit både lång och slingrande. När lille Eric Hermelin lekte med sina åtta syskon på slottet Gripenberg i Östergötland, därefter på Tranerö och Ullåsa, fick han den första kontakten med en av de kulturer som han senare förkärleat för hela livet igenom: den franska. Det var en rad av franska guvernanter som biblade barnen Racines och Corneilles språk.

— Vi talade franska innan vi kunde svenska ordentligt, och vi grälade alltid med varandra på fransyska. Folket på gården kunde då på våra blixtrande ögon se hur det var fatt, berättar baron Hermelin, och det tändes en humoristisk glimt i de stupiga porslinsblå ögonen. Vi blandade in franska modersmålet, ungefär på samma sätt som vissa svensk-amerikaner då de säga: Jag filar så illa i dag, för jag slipade så dåligt i natt. Åka kana hette ex. "glissa på glassen".

Sin språkbegävnin och sin konstnärliga och kosmopolitiska läggning har Eric Hermelin förmodligen irft av modern, Eugenia Hermelin, född Fjellstedt, lott till den kände missionären, språkgeniet teogio doktor Peter Fjellstedt. De Fjellstedtska barnen voro födda i olika delar av jordklotet: Eugenia i staden Palamcottai i Indien, hennes bror Victor i Stuttgart, Rickard i Smyrna, Joël i Sverige, Charlotte i London och Maria i Basel. Eugenia Hermelin var en skicklig pianist, som i sin ungdom studerat i Leipzig och hört Felix Mendelssohns och Robert Schumanns konserter, och den berättartalang som Eric Hermelin besitter är väl snarare ett arv så modernet än från fadern, som var en verksam natur, en typisk arbetsmänniska. Efter det omväxlande och muntra herrgårdslivet, där den stora syskonkaran på bemärkelsedagar spelade pjäser, uppförde charader, och där gossen Eric en gång frågade en tant hur en familj kunde dö ut, då alla familjemedlemmar hade åtta barn — kom studietiden i Upp-

sala. Den gav den unge studenten en negativ behållning; där mötte han för första gången ett strebertum som väckte hans avsky, han såg hur unga män fjäskade för kamrater som de visste skulle komma att en dag bli män i staten. Många år senare skulle han hos en persisk diktare finna ett målalande namn på dessa parasiter: "Hans talriks älskare, hans bågares tillbedjare". Hans oroliga blod lockade honom ut i världen, och hans odyssé började med en resa till England.

— Jag bevarar alljämt min beundran för engelsmännen, det är ett manligt folk, som har känsla för vad som är rätt och orätt.

När drottning Victoria 1887 firade femtiårsjubileum som regent deltog Eric Hermelin, som låtit värva sig i engelska armén, i den väldiga trupprevy i Aldershot, den jättelika paradplatsen utanför London, då 40.000 man paraderade för drottningen av England. Sex år som soldat i Indien utan en enda drabbning! — det låter märkligt men är sant. Det var den tiden då Winston Churchills far annekterade Burma och då Kipling i The Pioneer debuterade med sina berättelser om indiskt liv. Men för att få tjänstgöring i Indien krävdes två examina i hindostanska, vilka Eric Hermelin också klarade, och det var i Indien han lärde sig persiska av en skicklig lärare. Persiska är i Orienten de bildades språk, kulturspråket, vad franskan var i Europa på 1700-talet. "Men det är skillnad på nyperiska och det klassiska persiska språket hos 1100-talsförfattarna, som jag huvudsakligen läste. Jag minns en gång hur jag i Bombay tilltalade några matroser på persiska. De skrattade så att de måste slå sig på knäna. Visst förstodo de mig, men mitt tal gjorde på dem samma intryck som om jag tilltalade en nutida svensk på Engelbrekts mårgulliga idiom... För övrigt hade vi en behaglig tillvaro, the tommies voro väl sedda och populära, och officerarna voro humana och hyggliga. Våra marscher ägde rum om nätterna, och det mest ansträngande var att hålla uniformerna vita och fina, allt läder skulle putas med pipplera. Ofta höllos matcher i polo — det är ett urgammalt persiskt spel, och vanligen använder man härvid ponies för att kunna nå ned med klubbarna i marken. Visst gjorde det därvid ett litet konstigt intryck att se en liten jäktad indier, halvdöd av värmen, rusa efter ryttaren med ett hästtacke som skulle bredas över den svettiga hästen, så att denne inte skulle få lunginflammation! Men på det hela taget kunde intet ont sägas om den engelska regimen i Indien.

Under några år höll globetrottern sig hemma på hemmets torva — han arrenderade då Mörbylund —, men vid 35 års ålder blev stugan honom trång. Han hade sett fyra världsdelar, han kände sig lika hemmastadd i Indien, Belutjistan, i Helena i Montana, som gruvbetarna uppkallat efter världens skönaste kvinna, och på Jamaica, där han levde två år, som ännu hägrar som måhända de bästa i hans liv. Vi associera vanligen denna västindiska ö med bananer, men rikedomerna på frukter är på denna paradisiska ö så enorm att baron Hermelin efter att ha fyllt ett fyrsidigt folioark med namn på bröddrukt, äggfrukt o. s. v. uppgav försöket att anteckna dem alla. Fyra gånger har han passerat Suez, han har haft kolera, tyfus och malaria, vilken senare rensar blodet, menar han. En gång tog han jobb som eldare, det var infernaliskt hett, men det vankades 1½ shilling extra, och för att uthärda temperaturen fick han dricka vatten med citronsaft och havremjöl. Och nu erinrade sig plötsligt den outtröttlige resenären att han hade en världsdel kvar: Australien. Han reste dit och tillfredsställde sin nyfikenhet på känguruns land, mötte många originella människor och ökade sin livserfarenhet. Under de sista decennierna har baron Hermelin endast företagit resor i tankens och dikters värld med de stora mystikerna Jakob Böhme, Emanuel Swedenborg och de persiska shaikherna som ciceroner. Han har ökat sin språkskatt, som redan omfattade de moderna språken, latin, grekiska och persiska, med hebreiska, så att han kunnat läsa bibeln flera gånger på originalspråket. Nyårsaftonen 1915 satte han sig ned och började översätta den persiska mystikens stora visa män — han hade börjat samla persiska glossor som ung soldat i Indien — och, som han själv humoristiskt säger: för tre år sedan kunde jag fira guldbröllop med den persiska mystiken. Med någon annan har han inte varit förenad i äktenskapets knut.

Den imponerande rad av tjocka volymer som Eric Hermelin översatt ser vid första påseende ut som hårdknäckt rötter för en vanlig dödlig. Men det är ju inte heller meningen att man skall läsa Attars helgonlegender från 1200-talet på samma sätt som

Fräherre Eric Axelsson Hermelin.

Ellen Rydelius födelsedagsintervjuar de heliga shaikhernas tolkare, vishetens älskare, Irans ädle vän, orientalisterna friherre Eric Axelsson Hermelin, som vikt ett halvsekel av sitt liv åt att tolka persiska medeltidshelgons skrifter och som fyller 80 år den 22 juni. — Sex år som soldat i Indien utan en enda drabbning. — Munter och förnöjsam filosof!

mänt känd, skulle den göra Homeros rangen stridig i fråga om fantasifullhet. Vår tankewärld skulle riktas, ja, språket, som i sekler berikats med metaforer från den hellenska världen, skulle få nya, friska poetiska skott. Redan som volym är denna Konungabok enorm: den är två gånger så lång som Odyssén och Iliaden tillsammans. Det berättas om Firdausi att den dåvarande härskaren, sultanen Huhammed, hade lovat skalden ett guldmynt för varje vers boken skulle innehålla. När boken överlämnades hade sjultanen emellertid ångrat sin frikostighet och utbetalade priset i sil-

vermynt. Indignerad lämnade Firdausi hovet och drog sig tillbaka till sin födelsestad Tus i Khorasan, sedan han författat en bitter satir över sultanen, som sedan finns i de flesta exemplar av rimkrönikan. Nu blev sultanen i sin tur sårad i djupet av sin själ, han ville reparera sin gemenskap och sände en karavan med 60.000 dinarers värde i indigo. Då kameleterna skred in genom den ena stadporten förde Firdausi döda kropp ut genom en annan...

Den andra gyllene boken, som enligt persisk mening egentligen bör läsas knäböjande och som varje invånare i det moderna Iran kan citera, är "Kalilah",

en samling djurfablar som brahmanen Bilpai skrev på Alexander den stores tid för sin furste Dabshelim i Indien. Denne hade till en början fört ett lastbart liv och visat stor grymhet, Bilpai hade förebrätt honom hans brott och som straff blivit kastad i en fångelsehåla. En natt då kungen ej kunde sova började han grubbla på de himmelska tingens och ångrade sin orättvisa mot Bilpai. Han skickade efter honom och uppmanade honom att nedskrivna Vishetens viktigaste stadgar, men på ett så roande sätt att läsningen skulle bli ett nöje. Bilpai stängde in sig i sin kammare med papper och föda för ett års tid för sig och sin skrivare. Så tillkommo fjorton böcker, och på utsatt dag samlade kungen sitt rikets store och lärde. Och i hela hovets närvaro läste Bilpai upp sitt verk i dess helhet; som enda belöning fördrade han att boken skulle avskrivas och omsorgsfullt be-

varas. På 500-talet lät en persisk konung skaffa "Kalilah", översätta den till pahlavidialekten, de persiska kungarnas språk, och gömde manuskriptet i sin skattkammare. Liksom i "Tusen och en natt" äro dessa sagor, "där saren Bilpai byggt sina ords byggnad på grundvalen av en förmaning att bli konungar till hjälp vid bestraffningen av deras undersåtar, vid utbredningen av rättvisans och barmhärtighetens matta, vid upfostringen och vägledningen av konungarikets stöttepelare", skickligt sammanflätade, och varje fabel som de båda shakalerna — hovmästarna Kalilah och Damnah — och de andra djuren berättat slutar med en hänvisning på en annan saga och med den nyfikna frågan:

Hur lyder den berättelsen?
Det är frestande att välja ut några prov ur de digra volymerna "Persiska dikter", en antologi av rubaiat — fyrradiga verser —, som bevisa att om också Omar Khayam tack vare Fitz Gerald's engelska omdiktning blivit en storhet i Västerlandet är han långtifrån den ende eller störste av (Forts. å sista sidan.)

ILLUSTRATOR:

ADOLF HALLMAN.

en thriller av Agatha Christie. Man skall ta en klunk av vishetens bägare då och då och förfriska sig med dessa skildringar en stund och sedan lägga dem ifrån sig. Attar — namnet betyder kryddmakaren — ägnade 39 år av sitt 114-åriga liv åt dessa beskrivningar av de persiska helgonens liv — bland dem finns för resten en kvinna, Rabi'ah — och vi svenskar kunna vara stolta över att tack vare baron Hermelins talang och flit vårt språk är det första i Västerlandet till vilket Attars "Vännernas minne" (Tazkiratü l-Awliyâ) överflyttats. Attar, som alltså var en samtida till Franciscus av Assisi, börjar sin bok så här:

"Med undantag av Guds Ord i Quranen samt traditionerna finns intet högre Ord än Vägens Shaikhers. Ty deras Ord är bragders och hänrycknings frukt, ej minnets och pratets skörd. De sprudla ur beskådande, ej ur beskrivande. De välla ur hemligheter som upplevats, ej ur plattigheter som upprepats. De stamma från den sanna Vetenskapen, ej från den fala vetenskapen."

Attar var för resten en anspråkslös man. När mongolhärarna plundrade hans födelsestad och han blev tillfångatagen ville någon lösköpa honom och bjöd ett pris.

— Det är för mycket, invände fången, bjud min ägare ett knippe halm, det är vad jag är värd.

Vreden över detta underbjudande gjorde, berätt-

tar krönikan, att Attars besvikne ägare slog ihjäl sin fånge.

Av shaikh Attars övriga verk har baron Hermelin också tolkat "Fågelnas språk", en symbolisk diktning, som i sagans form skildrar mystikens självförnekande strävan efter förening med gudomen. Skaror av fåglar bege sig ut för att söka upp Fågel Fenix, många falla ifrån och endast trettio fåglar, på persiska si morph, uppmuntrade av den anförande fågelns med liknelser späckade tal, nå målet, det urväsen som är de själva (Simorgh).

Bland den rika persiska litteraturen finns det två böcker som äro omgivna av ryktets strålgans. Den ena är "Shah-Namah" — Konungaboken —, en rimkrönika som skalden Firdausi skrev i början av 1000-talet och vari han skildrar Persiens historia från sagotiden till sassanidernas fall. Firdausi, som är Persiens störste episke diktare, arbetade på detta verk i trettiofem år, och den omfattar 60.000 dubbelverser. Fem sänger av detta jättepos har baron Hermelin översatt, och när man läser dessa skildringar i kronologisk ordning av Irans gamla kungar, sammanflätade med filosofiska tankar som t. ex. denna:

"Världen är alldeles som en slipsten, Dess ondska och godhet förbliver för ingen", måste man hålla med den svenske översättaren då han säger: "Om 'Shah-Namah' skulle vara mer all-